

se more zapreti kdo zaradi ponezvestenja, ker je prodal zarubljeno kravo, da pa je brez kazni, če je podrl vsa svoja zarubljena posestva. In kdor se ni s pravoslovjem pečal, se bo zmerom čudil, zakaj se kaznuje lahkoživec, ki je izvabil iz žepa svojega znanca z zvitimi obljubami par desetakov, zakaj pa sodnija ne more do živega eksekutu, ki je po devastacijah za več stotakov „ogoljufal“ svoje upnike.

Naj se v tem oziru pomaga in sicer kar najhitreje mogoče.

Mi smo prepričani, da bo poslanska zbornica v kratkem sprejela poprej omenjeni postavni načrt. Želimo pa, da bi gosposka zbornica ne imela preveč teoretičnih, ali Bog znaj kakih pomislikov. Želimo to posebno zaradi tega, da se postava, če ravno ne zabrani, vsaj tudi predolgo ne zavleče.

dr. Št.

Černogorska zakonodajstva.

(Spisal Aleks. Hudovernik.)

Dokler je bila Črnagora ali Zeta, kakor se je prvotno imenovala, del srbske države, veljalo je v Črnogori običajno pravo srbsko, kakor ga je pozneje zapisal car Stjepan Dušan l. 1348. V teku časa pa so izgubile srbske dežele svojo samostalnost, le Črnogora jo je ohranila do današnjega dne, ter se po vsem razvijala na domači podlagi.

Najstarejši pisani zakon črnogorski izvira od l. 1368. Od nekdanj so živeli Črnogorci z bližnjimi Dubrovčani v prijateljstvu ter ž njimi kupčevali. Najstarejši zakoni črnogorski se tedaj ne ozirajo na domače pravne razmere, ampak obsegajo nekake garancije za Dubrovčane. Tako n. pr. oprošča zakon iz l. 1368 Dubrovčane carine. (col.)

Knez Gjurgag Balšić mudil se je l. 1373. v Dubrovniku. Tu je z zapisom od 30. novembra istega leta obljubil Dubrovčanom, da jim povrne vsako škodo, ki jim jo bodo naredili njegovi podložniki; oprošča jih pa v tem zakonu vsakeršne nove carine, — „carine, koje nesu bile vlastelom i trgovcem dubrovčkim, da im nesu ni u mene, ni u moga brata Balša, ni u moga sinovca mladega Gjurgja, koje im nesu bile u cara Stjepana“ — kakor pravi izvirnik (Miklošić. Monumenta serb. stran 183—184.).

Balša II. Balšić potrdil je Dubrovčanom v Ratci l. 1373. vse prejšnje garancije. Ta naredba, ki obsega štiri točke se glasi:

I.) Da hode trgovci dubrovčki svobodno po mooj zemli i da kupuju in prodaju vsak trg i žito, in da ponose, kude je nim drago.

II.) I da plakjaju carinu, kako je prvo bilo, po tri dinara ot mantije a na Danju i na krivu Rjeku, da plakjaju, kako su plakjali pri životu brata moga, gospodina Gjurgja.

III.) I po vsoj zemli mooj, da su na zakon, koj su imali pri Gjurgju.

IV.) I za sje rekoj, ako bude komu Dubrovčaninu što uzeto od moga člojeka ili od mene, da se sve ispravi.

(Mikl. Men. serb. pag. 193.)

Ta knez Balša II. potrdil je l. 1385. še jedenkrat vse prejšnje pravice Dubrovčanov.

Njegov naslednik Gjurgj II. Balšić dovolil je l. 1386. Dubrovčanom svobodno trgovati po Črnogori. V tem pismu imenuje se Gjurgj II. blagovjerni i samoderžavni gospodin vsoj zetskoj i pomorskoj zemlji. To pismo obsega sedem točk; tu naj navedemo le prve tri:

I.) Da su trgovci grada Dubrovnika svobodni po svoj mooj zemlji, da im nikto ništa ne zabavi, ni nim ni trgu nih.

II.) Tkogod im što zabavi, ili im što uzme v mooj zemlji, ja Gjurgj da plakaju Dubrovčanina od moe riznice.

III.) I stvorih im milost, da im nje na Danju carine ni jedne ni nikdje v mooj zemlji, tkmo da je onakoj, kako je bilo u cara u Stjepana. (Mikl. Mon. serb. pag. 204.)

Knez Kostadin (Konstantin), ki je bil, kakor Daničić pravi, v sorodu s knezoma Balšićema izdal je l. 1395. tudi povelje, da smejo Dubrovčani svobodno trgovati po Črnogori ter da plačajo naveden po zakonu določen davek.

Iz najstarejše dobe črnogorske znan nam je samo še jeden pisan zakon, namreč darovna pogodba kneza Ivana Črnojeviča, sklenena s Cetinjskim samostanom l. 1485. Ta pogodba obsega 16 točk ter je pisana na pergamentu; razpravlja pa določila glede zemlje in podložnikov, glede družih dohodkov in glede cerkve in samostanov. (Mikl. Mon. serb. pag. 530—534.)

To so najstarejši pravni spominki črnogorski, ki obsegajo garancije za Dubrovčane, kakor sem že omenil in se nikakor ne ozirajo na domače pravne razmere. V Črnogori je veljalo običajno nezapisano pravo, ki je bilo ukoreninjeno v narodu ter je od roda na rod prehajalo. Od Ivana Črnojeviča pa do knezov iz roda Petroviča Njeguša nam ni nobeden pravni spominek znan. Le toliko vemo, da so jedno točko, ki se nahaja tudi v zakoniku kneza Danila I. za kneza Ivana Črnojeviča določili l. 1481.

L. 1478 napadel je Mahomet II. s 350.000 možmi Skutar. Ivan Črnojevič šel je svojim zaveznikom Benečanom pomagat; a izgubil je odločilno bitko ter tudi svojo trdnjavo Žabljak, katero so mu Turki vzeli. Benečani pa so zapustili svoje zveste zaveznike. Ivan Črnojevič prijel je l. 1481. sam Turke, katere je tudi premagal ter Žabljak zopet dobil v svoje roke. A že leto pozneje je zopet izgubil to trdnjavo. Ivan Črnojevič podal se je tedaj v Italijo iskat si boljših zaveznikov, a začasno prepustil svojo deželo svojemu bratu Gjurgju Arnavti. Prepričal pa se je, da se ne more na nikogar zanesti, kakor le na hrabrost svojih ljudij. Ko se vrne iz Italije, skliče svoj narod skupaj ter tu so sklenili, da rajši padejo vsi do zadnjega moža, kakor da se udajo Turkom. — „Kdor se pa za časa vojske brani prijeti za orožje, tacemu naj se uzame orožje in dokler živi, ne sme nikdar več orožja nositi in naj ne uživa nobene časti med svojimi rojaki; vrh tega naj se mu pa še oveže ženski predpasnik v znamenje, da nima srčnosti in moškega srca, kadar je veljalo bojevati se za svobodo domovine.“ — Spiridion Gopčević pa po pravici pravi omenjajoč ta sklep: „Ein volk, welches derartige beschlüsse fasst, ist unüberwindlich!“ —

Ves čas od Ivana Črnojeviča do Petra I. Petroviča Njeguša morali so se Črnogorci neprestano bojevati za svojo samostalnost. Turki so jih neprenehoma nadlegovali, a Črnogorce podjarmiti vender niso mogli. Čuditi se tedaj nikakor ne moremo, da se ta čas ni nič storilo na pravnem polji. Koncem 18. stoletja dali so jim Turki posebno mnogo opraviti, ter jim celo naložili davek (harač), a Črnogorci jim ga niso hoteli plačati. L. 1796., dne 6. avgusta zbrali so se Črnogorci in Brdani na poziv Petra I. Petroviča Njeguša v Cetinji, dogovorili se ter jednoglasno ustanovili nekak vojaški zakonik, ki obsega 6 člankov. Ta zakonik je nam

živa priča črnogorske hrabrosti; objaviti ga hočemo tu, kakor so ga potrdili črnogorski starešine in glavarji.

„Vo imja presvjatija, jedinosuščnija i jedinoslavnija, priso poklonjajemija i nerazdelnija v trieh ipostaseh životvorjaščija troici Otea i Sina i sv. Duha. Amin. Mi glavari i starešine i ves zbor Crnogorskoga obščestva, budući dnes sobrani na jedino mesto, videći, što Turci, vazdašnji hristijanskoga roda neprijatelji, sobirajut vojsku i čine sve vojničke priprave, radeći den in noć, javniemi tajniem načinom, kako bi nas i našu braću Brdjane razurili i pod svoju vlast in tiranstvo podložili i djecu našu u večno nevolju i robstvo zatvorili i pod žestoki jaram barbarski poraboščenija postavili: toga — radi svi jedinokupno i duvorno rekosmo i temeljito stabilismo i utvrdismo, kako mže se izgovara:

Prvo: Prizivajući presvjatoje imja Gospoda Boga vsedržitelja u pomoć nasu, drug drugu, pleme plemenu, nahija nahii tvrdu i čistu vjeru i rieč od česti i poštenja dadosmo, da se izdati i prevariti medju sobom nećemo.

Drugo: Rekosmo i zakletvom utvrdismo, dje-godj bi neprijatelj okrenuo i na koju bi stranu na nas in na braću našu Brdjane udario, da hoćemo jedan drugome biti v pomoć i za blagočestivu veru našu hristiansku vojevati in svoju krv proliti i ljubeznoje otečestvo i dražajšuju volnost i slobodu zaščiščati, crkvi svjatija i monastiri i dome naše, žene i djecu našu s pomoščiju vsesilnago v Troice slavimago Boga oružiem našim braniti.

Tretje: Ot dneva današnjega i u napriedako bi se našao koi Črnogorac oli koje pleme oli selo oli koja nahija, da bude izdajnik javniem ili potajniem načinom: takvoga svi jedinoglasno predajome večnome prokletstvu kako Judu predatelju Gospodnja i kako zločestivago Vuka Brankoviča, koi izdade Srble na Kosovo i večnu mrzost i prokletstvo ot naroda na sebe privleče i od milosti Božje odpade, i takvega brackoga i hristianskoga krvnika i izdajnika, koi bi se našao, ne samo što večnome prokletstvu predasmo i rekosmo, da bude anatema i da jest pred Bogom sego svieta i buduščago odgovornik za sve, što bi zla priearom i izdajom učinio nego i krv naša na njega i na čada njegova ot zemlje na nebo jakože Abela da vopiet i da ostanet kako krov Hrista Spasitelja našego narod Evrejski.

Četvrto: Takovoga izdajnika u vjek ot sobora i obščestva našega otlučismo, da česti i pošćenja nima, nego on i rod njegov da ostanet vo vjek u sramotu i bezčest, kako izdajnik vere i zakona i hulitel imena Božjega i krvnik svega našega naroda i ako bi Bog v naše vreme uzdignuo i poslao koga godj ovom zemljom vladati i upravljati, oli posljed nas u vrijeme naše djece i naslednikah to mi takomu gospodinu i djeci našoj ostavljamo ovo pismo za izgled, da i v to vrijeme i u vjek oni izdajnik i njegov rod da neimaju ni česti ni pošćenja ni ostale milosti nikakve, nego da budet kako rod kletvoprestupni i prievarni, u nenavist svakomu i mrzost.

Peto: Sve ovo više pisano dogovorno rekosmo i našom zakletvom utvrdismo, celujući čestni i životvorjašči krest i svjatoje evangelije i svojeručno podpisasmo i kreste, koji pisat neumesmo, našiemo rukama učinismo.

Šesto: I svaka nahija da primi i uzme po jedno pismo, koje hoće deržati u svoje ruke, da se nahodi ot roda na rod, a u mitrolii jedno ostavismo, koje ima biti sohranjeno medju gramate i hrisovulje carske i svakomu carskomu, kraljevskomu oli principskomu dvoru i poslaniku prikazano.“

Tako so sklenili Črnogorci 6. avgusta 1796., a že 22. septembra omenjenega leta napal jih je Mustafa paša z veliko vojsko, bil je popolnoma premagan ter je celo sam pal na bojnem polji.

Ko se je tedaj zopet mir povrnil v državu, začel je Peter I. Petrovič Njeguš tudi za upravo svoje dežele skrbeti. On je dal Črnogorcem 1798 prvi pisani zakonik, kateri je obsegal vse pravne običaje, ki so od nekđaj veljali v Črnogori. Začetek temu zakoniku, ki obsega 33 točk, se glasi:

„Vo imje gospoda Spasa našego Izusa Hrista. Amin.

Nahodeči se mi glavari i starešine i ostala braća naša iz svakog plemena i naše slobodne oblasti Črnogore i Brdah, na ednokupni sabor i vieću v manastir na Cetinji 1798 goda oktobra 18. dne, svi jednoglasno i dogovorno ustanovismo zakon, po kojemn se naprjed možemo vladati i upravljati na izgled proćijeh narodah ot svjeta.“

Prvih 16 člankov tega zakonika je bilo uže l. 1790. sestavljenih, kajti o tem priča 16. točke konec, ki se glasi: „Budučí sve ovo više pisano sabornim dogovorom učinili i opet na denašnji

avgusta 17. den a 1790 goda vseobščim sobraniem našim razgledeli i potvrdili, za potrebno sudismo pristaviti niže sljedušće pravila.“

Temu zakonu dodan je omenjeni 6 točk obsegajoč vojaški zakonik iz l. 1796 ter potem takem obsega prav za prav devet in trideset točk.

Zakonik se konča z besedami: „Za sahraniti i uzdržati sve ovo više napisano i na trideset i tri člana razdeljeno, učinismo svikolici zakletvu, celujući čestni i životvorjašči krest i svetoe evangelie pri tom i svjatije mošči velikomučenika Pantaleimona.“

Ti v tem zakoniku nahajoči se zakoni so nekako podobni leges barbarorum ter obravnavajo većinoma kazensko pravo. Posamezni prestopki in zločini kaznujejo se jako ostro; kar se privatnega prava tiče, nahajajo se v njem le določila glede prenosa premoženja in prekupne pravice; kakor smo že omenili, ne obsega ta zakonik nove naredbe ali postave, ampak le stare pravne običaje. Ta zakonik se je narodu jako priljubil, še dan danes pravi narod v Črnogori, kadar je kaka stvar dobro razsojena, — „razsojeno je, kako što je sveti Petar razsudio.“ —

Danilo I. Njeguš je delo svojega prednika nadaljeval. Ta knez si je sploh mnogo zaslug za Črnogoro pridobil; on je razširil meje svoje države, velevlasti so priznale samostalnost in neodvisnost Črnogore. Bil je tudi na administrativnem polji deloven in slednjič dal je svojemu narodu nov zakonik, ki se pa se ve da naslanja na običajno pravo. On je ustvaril v Črnogori red in mir, strogo je gledal na to, da so se postave spolnovale ter brez usmiljenja je kaznoval zločince. Odpravil pa je s svojim zakonikom marsikatero nepriličnost in zle običaje, ki so bili od nekdanj v Črnogori navadni, vendar pa je pustil tudi v novem zakoniku iste pravne običaje veljati, ki so se mu zdeli prilični. Tako na pr. veljal je v Črnogori običaj, da si je Črnogorec privezal na vrat kamen, kadar je prišel koga tožit. Kadar je sorodnik umrl, postrigli so si moški in ženske lase ter si v znamenje žalosti razpraskali obraz. O praznikih dajali so Črnogorci gostije ter jeden družega obdarovali. Na ta način pa jih je mnogo osiromašilo. Prepovedal jim je tedaj knez slaviti druge praznike razen praznika krstnega imena. Tudi krvno maščevanje jim je ostro prepovedal, ter ta zločin kaznoval s smrtjo. Vse te nepriličnosti je knez s

svojim zakonikom odpravil. Nasproti pa se nahaja v tem kodeksu stara običajn naredba, ki ostro prepoveduje Črnogorcu svojega rojaka z nogu bacniti ali pa s pipo udariti. Kdor se tega kriv stori, plača petdeset cekinov kazni. Za kako veliko sramotenje je to veljalo v Črnogori, vidimo iz tega, da je tisti, ki je bil s pipo udarjen ali z nogu bacnen, vsakeršne kazni prost, ako je v prvi jezi napadnika ubil.

Ta zakonik, ki je razdeljen v 95 točk, razpravlja večinoma kazensko pravo, vendar se panozira na vse v Črnogori mogoče pravne razmere, ter je popolnoma zadostoval zahtevam časa.

Zakonik se glasi:

„Danilo I. knjaz i gospodar slobodne Crnogore i Brdah. V soglasiju sa glavarima i starešinoma slobodne Črnogore i Brdah ustanovlja obštij zemaljski zakonik po kom će se po sad i za vazda v napried sudeti Crnogorcu i Brdjaninu malom i velikom, bogatom i siromahu, jednako po razlogu, da svaki svojo pravico imati može.“

Konec mu pa se glasi:

„Sve ovo sestavljeno v devetdeset i pet pravila na denašnji dan svetog velikomučenika i pobjedonosca Georgija edinodušno i saborno sa sviema glavarima zemaljskima, koi smo se svi na današnji dan na Cetinje v glavno mjesto od sve Črnogore i Brdah sobrali, potvrdismo i zakletvu na krst častnij i sveto evangelie učinismo, da ćemo ovaj zakonik čuvati i po njemu se vladati i suditi; koi li se po danas ovog držav ne bi, toga predaemo vječnome prokljetstvu, kako protionika i zlodjeja našemu otečestvu.“

Tiskan je bil v Novem sadu z napisom: „Zakonik Danilo I. knjaza i Gospodara slobodne Črnogore i Brdah, ustanovljen 1855 godine na Cetinje.“

(Dalje prihodnjič.)

O prostovoljnih dražbah premakljivega blaga.

Srenjski predstojniki opravičeni so dovoliti in izvršiti prostovoljno dražbo premakljivega blaga, in sicer tedaj, če premakljivo to blago ne spada v kako zapuščino, ki se še ni prisodila, ali pa